

Q. F.F. Q. J. D. T. O. M.

N. C.

שׂוֹרֵדָה

Sive

ΒΔΕΛΥΓΜΑ AARONIS

Exod. 32. v. 4.

AUSPICE DEO,

Approbante Ampliss. Collegio Philosoph.
in florentiss. Academia Aboensi,

SUB PRÆSIDIO

VIRI

Admodum Reverendi, ac Celeberrimi

Dn. Mag. SIMONIS
ΣΑΛΠΩ/

Log. & Metaph. Professoris Reg. & Ord. Col-
leg. Philosoph. Senioris spectatissimi, ut &
Rikenium Pastoris meritissimi,

PRO GRADU MAGISTERII
rite assequendo,

DISSERTATIONE
HISTORICO - PHILOLOGICA,

*Ad Publicum examen, qua pars est modestia,
defert.*

ERLANDUS ΣΩΚΗ/

Die 20. Novemb. 1694. horis & loco
consuetis.

In Regiam Majestatem certa fidei, consul-
Conficuis ac

Dn. WILHELMO JOH.

Q V E N S E L,

Reg. Dicasterii magni duçatus Finlan-
diae Assessori gravissimo,

Dn. H A N N G W J E N S /

Post munus Quæstoris provincialis ritè cu-
ratum, designato senatori curiæ Aboensi
accuratissimo.

Dn. C A R O L O B R O C H I O ,

Actuum in Reg. Dieast. publicorum
Inqvisitori industrio.

Patrone, fautoribus, benefactoribus ac
rentia contestationem, cum omni
offert, dedi-

RIS
tissimo, ut & dexteritate fide, prudentiae offici
spectatissimis

Dn. J A C O B O
KUSSCK/

Rei Vectigalis Inspectorū
attentissimo.

Dn. A R V I D O
LJETZEN/
Logistæ legionario solertissimo.

Dn: CHRISTIANO KALLEN
BERG,

Reditum Vectigalium in Borgo exactori
fidelissimo, affini certissimo,

amicis optimis, in obsequiis ac reue-
prosperitatis voto, pagellas has
eat, dicat

Auctor Respo:

AD VIRUM

Reverendum & Humanissimum,

DN. ERLANDUM TORN/

Philosophia Candidatum meritissimum,

ΜΟΣΧΟΛΑΤΡΕΙΑΝ ΑΑΡΟΝΙΣ

Dissertazione Historicā, pro honoribus Magisterii

Philosophici obtainendis, dextreadumbrantem,

προσφάνητος.

Apis in Ægipre, Bois externo in simulacro,
Inficit Hebreis corda animosque Viris,
Amramides igitur Moses quando aviatesque
Deserti ingreditur jussa superna sequens;
Verticeque in Sinae montis jam valde moratur,
Crederet ut Populus non superesse ducem
Numine praesenti ne prorsus forte Carerent,
Effigiant Vitulum, quem coluere Deum.
In massam constant auri, quas gesit inaues
Quisque; bovi tribuit propria sola Deo,
Historiana hanc docte reseras, perquam Reverende
TOERNERE, illustras eximiisque notis,
Quasque in Solenni Tu edifferis inde Cathedrā;
Promeritum sophiae cum petis ipse gradum.
Quare condignos etiam Tibi grator honores,
Et fauoros Vitæ comprecor usque dies!

Gratulabundus L. mq;

Scripsit

PETRUS LAURBECHIUS SS. Th.
D. Prof. Primar. & Acad. h. a.
RECTOR,

I.

DISPUTATIONEM GRDDUALEM

VIRI Reverendi & Clarissimi
Dni: ERLANDI TÖRNS/
De Populi Israelitici Idolo fusili, sc.

Aaronis vitulo, docte differentis,

Amica gratulatio.

Uid Hebraeorum Doctores de vitulo aureo Aaronis statuant, res est s^ep^e controversa & dissensionis plena, q^ua propter dum eundem Doctorum anatomie rimandum exhibes, cerneris mihi spinosam elegisse materiam. Intendebant Israëlitæ in hoc Täuro Deum verum colere, quo ipso Idolatriam suam manifestè commiserunt, existimabant nugivenduli Iudeorum, viulum illum ex igne vivum, Saltantem, mugientemque prodiisse, quemadmodum exordi illi populo pro voluptate fuit, ejus ritu celebrare convivia, tripudia, canticaque sua, & plura quæ de Idolo illo Hebrei sonniarunt & nugati sunt. Sed egregium ingenii documentum, Reverende Vir, vel hoc ipso monstras, dum varia illa idolorum ludibria, curiosa Dissertatione exponis, removendo erroneas illas opiniones quas miseri Iudei in cæcitate sua de aurato illo Rove foiverunt. Sed mirum est, Clarissime Dn: Candidate, te per tot tantaque eluctatum obstacula in Literarum studio turmatim cumulata, ut si vel conditio nem tuam spectem, pedissequa semper tibi extiterat iusta noverca, Pauperies; si labores sacros, præcipue hoc intervallo tibi commissos, singuli dies singula momenta curis & negotiis multis expleverunt,

ut me laetat unde tantum tibi reliquum fuerit ecom-
peris spatium, quod sufficerit occasionem, subeundae
publicis illis examinibus, que à candidando requirun-
tur, & conscribenda tam Doctæ Disputationi, quam
nunc pro more viriliter defendere conaris; Sed quan-
zo gravior in percurrendo sudor, tanto copiosior stu-
diorum merces parata, que una cum honoribus jure
meritoque tibi confertur; Sed non sufficit repetuisse
haec singula, cum super expectationem tot impeditus
obiciibus, maximas molestias devoraveris, nec cana
illa fides & conditio communis cōversationis que nos
intercedit, verbosam gratulationem, sed prolixum
mentis affectum, compendio votorum declaratum, pes-
tulat; Sit ergo felix collatus tibi bonos, vivaque
prolixa amorum serie, in emolumentum Eclesie De-
mini, in solatum genitricis, & cui ipsius expectatio-
rum commodum! Vale et optat.

TUSS

Dabam occubationibus
multis distractus
Aboæ [die 13 Nov:]
1694,

DAN: HAGERT,
R. C. N.

DE O DUCE!

רְאֹו כִּי־זָהָוָת הֵיאָ אֱלֹהִים הוּא עַשְׂנָה
ולא אֶבְחָנוּ P. 100. v. 2.

§. I.

Uid possit in re ardua intentio
bona, meum erit tentare, vestrum
autem, ô boni omnes, si quæ minus
voto ac conamini respondent, igno-
scere. neminem n. latere autumo,
quam variis occupationibus distineor, obstrictus;
præter ordinarios labores, cum primis concionibus
sacris publicè habendis, aliisque animarum curis, lo-
co ejus cuius vices, DEI gratiâ, sustineo, injunctis.
Ne autem ad veritatis metam concitatori cursu pro-
peranti, idem contingat quod olim Atalantæ conti-
gisse perhibetur (illi enim dum alias cursu vinci non
potuit, consilio Veneris tria aurea poma currenti
objecit Hippomanes, ut eorum collectione dum oc-
cuparetur Atalanta, remoram illi necteret tandemq;
vinceret: Ad te igitur mi optime JESU confugio
Psal. 71. 5. Tu eduxisti me ex utero Psal. 22. 10. In te
rejecltus sum ex vulva matris meæ v. 11. Cum vita
benignitatem exercuisti erga me & visitatio tua con-
servavit spiritum meum. Hiob. 10. 12. Os meum disten-
do & anhelo; qvia præceptorum cupidus tuorum sum
Psal. 119. 131. Respice ad me & gratiam fac mihi
prout est jus erga amantes nomen tuum. v. 132.

§. II.

Qveties animo volvo atque recolo horrendum

A

illud

Iud nefandum, homineqe entheato indignissimum
actum, admissum a summo illo oraculorum divino-
rum Mystra, Pontifice ac Sacerdote Aarone, toties cer-
e totus animo cohorresco. commissa illi erat ani-
marum cura, unde illi tanquam fideli animarum Pa-
tori inebuisset, gliscenti statim periculo se oppone-
re, renitentes constringere, infirmos curare, morbo
affectos confirmare, confractos obligare, depullos
educere, errantes requirere. Sed adverte nunquam
atis deflendum casum! male affectos, adhuc magis
affici finit, spiritusli morbo correptos interfici ni-
hil movetur, mortali vulnere confectos & exsan-
gues tandem, animo linqui non modo non curze si-
bi esse ostendit, verum etiam causa existit, qui
& quo certius inexplicabili hoc errorum labyrin-
tho circumventi, in extremum periculum incurre-
rent, perniciocissimo eorum petito, annuit, vene-
num quod appetunt propinat, spurcissimum vitu-
lum quem postulant, loco altissimi, sapientissimi,
benignissimi, tot qui eos beneficiis mactasset, DEi,
adorandum conflat erigitque. Ne autem quid a parte
Iraclitaru deesse videretur, In propensione eorum ne
quid desiderari appareret, Βδέλυμα, hoc tanta cum
alacritate atque plausu suscipiunt, tantis tripudiis
celebrant, clamoribus variisque Latitiae signis insi-
tiant, ut in hac verba erumpere non vereantur:
אלֹה אֱלֹה יִשְׂרָאֵל אֶתְךָ הַעֲלוֹת מִמְּרָצֶיךָ
Hi sunt Dii tui Israël qui eduxerunt te de terra Egypti.

§. III.

Ne a. quis de facto dubitare audeat ad ipsam sa-
cri contextus auctoritatatem ac evidentiam provoca-
mus

mus, disertis enim verbis narratur Israëlitas, postquam Moses 40 diebus in monte Sinai moratus fuisse, atque iam de ejus reditu dubitare cœpissent, indignissimum hoc opus Aaroni obtrusisse.

S. IV.

Non tamen dissimulandum, quamvis de ipso facto, ab iis quibus est mens sana in corpore sane, nunquam dubitatum sit; de jure tamen non tantum inter Judæos & Christianos contentio[n]is Serra ducta est, verum etiam inter se ipsos, Christiani acriter, ultra citroque disputasse deprehenduntur. Sic ex iis qui non modo Israëlitas, verum etiam ipsum Aaronom ab Idololatriæ crimine vindicare non dubitarunt, in arenam nobiscum descendunt Judæi; Hi gentem suam defendere conantur dicens: Non Israëlitas sed quadraginta Ägyptiorum milia, qui patriam relinquentes, Israëlitas per rubrum mare secuti sunt. (quorum capita Janæs & Jambres magi) hujus placuli auctores existit[ur]. Nam cum Aaron inaures, atque pretiosas illas res quas ex ornatu surium populi Israëlitici contraxisset, ferunt eos Diabolice artibus, præstigiisque contra intentionem Aaronis, ex illis vitulum hunc produxisse: in cujus assertionis probationem adducunt verba Aaronis Exod. 32. 24. quibus se Moses purgat, qui ob factum hoc indignabatur, ubi dicit: conjecti aurum in ignem וַיְצַא הָעֵגֶל רָגֵן & prediit vitulus iste. id quomodo ulterius παραφεύει Jonatan videri potest Hierozoic. Bocharti fol. 336 l. 13. Sed neminem tam obet[ur] maris esse reor, quin vide-

at hic quam perdite, more solito, nodum in Scirpo
quarat pertinax illa propago. Quapropter hæc consi-
guasse idem nobis ac refutasse erit. Admodum a. hic arridet
cordatorū de hac re Rabbinorū addete lamentationes
לך וישראל פורענות שאנן כה אנקיה *inquiunt פנ*
מעון העזל: *Nulla ultius obvenit tibi Israel, in qua non*
sit uncia perversitatis vituli illius. Qvæ si ab expi-
ationis impossibilitate purificetur, nescio num quid
absurditatis contineat. conf. Münster, in Exod. 6:2.

§. V.

Subillis a. inter Christianos &c quidem Patres
quos recensitos habes apud Lorinum in cap. 7. Actor.
v. 41. Aaronis causam egisse videtur hoc nostro seku-
lo, Franciscus Moncaeus, cuius duo extant libri, titulo:
Aaron purgatus; editi Aretinati anno 1606. qui libri
quamvis mihi quidem ad manus fuere, tam ma-
gnum tamen fuit festinationis negotium, ut ex illis
ipsis, auctoris argumenta crux temeris non daretur.
Quapropter eadem hic ut ex aliis auctoriibus accepi,
breviter enumerare animus fuit. Primum itaque quod
urget, est quod instet nihil aliud intendisse Aaronem vi-
tulo hoc, quam signum illud sacrum & mysticum
quod Deus per Mosen pollicitus fuerit Exod. 23:20.
21. Scilicet ut Angelus qui filius Dei esset, populo
præcederet. Secundò monere pergit Aaronem ignora-
re non potuisse præmissionem hanc in signo aliquo
visibili, ac materiali, executionem habere debere,
quemadmodum in arcâ foederis, deinde etiam im-
pletam novimus. vid Num. 10. 33. item Jos. 3. com:
10. 11. ubi Arca Deus, iwo & Jehovah, ut & pas-
sim alibi vocitatur. Qibus suppositis mirum vide-

ri non potest, cur populus, desperato reditu
Mosis, ad Aaronem confluit, illum tanquam suc-
cessorem de eodem signo, quod alias ab ipso
Moise expectandum certo scirent, admonent. Quæ
omnia Tertio exinde statuminare studet, quod e-
xemplar Cherubinorum in formâ vitulinâ (Bova
enim Deum vatum vult) Aaroni, Moysi, itea
Septuaginta senioribus in monte Exod. 24. 9. 10. 11.
monstratum sit. His jam motus Aaron, dum nihil
mali suspicatur, morem ipsis gerit, insures postulat,
vitulumque conflat.

§. VI.

Ex quibus haud obscurè conseql̄ putat, quod
quamvis h̄c statuā, per idolatriam, abusus sit popu-
lus, tamen hoc per accidens, præter ejus voluntatem
factum, & propterea aliter Aaron hujus Idolatrias
caussa dici non possit, quam Statuarius, qui dum arti-
ficiosam, in memoriam Christi, erigit statuam, videt
alium adesse qui eandem adorat, peccasse igitur Aa-
ronem non aliter vult, quam quod per errorem &
incogitantiam alieso peccato occasionem dederit,
conf. cap. 15. Monczi p. 232. Qui plura desiderat, si-
ve de hisce ψευδο-vindictis Aaronis, aut de vitulinâ
Cherubinorum formâ scire, adeat prolixè atque ac-
curate, Monczi argumenta deducentem, Matthaeum
Polum Londensem in Synopsi Criticor. fol. 48. Ve-
rū idē de his iudicij est: subtracto enim fundamento,
facile etiam quicquid superstruitur corrui. Et haec ad-
sertiones cum auctoritate destituantur scriptoris Ieo-
nizeō, ut aliquid praefereant speciem veritatis,
speciosa tamen magis quam vera esse ea iudicamus

§. VII.

Sic committit fallaciam Petitionis Principii, dum vanis præsumptionibus prætendit revelationes divinas factas Aaroni &c. de signo isto mystico ac visibili, item Cherubinorum bobus, cum ne γεν qvidem de his commemoret Historia sacra, imo nulla de his haberi possit notitia anteqvam Moses de monte redibat Exod 32. nisi necesse ducamus in singulis patefactionibus eadem proposita fuisse, statuere. Quin & in θεοφανειᾳ. Exod 24. Nullam horum Scisgraphiam factam fuisse nobis certo persuadent ipsius Dei verba. Deut: cap 4: 15: ubi rotunde fateatur Moses: Cavebitis vobis ipsis valde: nam non anima adverterit ullam similitudinem, quo die alloquutus est Iehovah vos in Chorebo. è medio illius ignis. Reliqua haud magni momenti sunt, igitur nec attenduntur. Claudimus itaque verbis Roberti Viloriū Theologi Sorbenici; Canonici Ambianensis in Aarons purgati destructione fol. 34. Duo mala fecit Aaron propter quæ peccatum super populum induxit se dicitur, fecit nimis primò ut populus scelus animo tanatum conceperet re ipsa perpetrarent. Secundo, ut quod privato errore facturi videbantur, publica abdicatione facerent. Conf. omnino Dominus Doctor Caulovius Bibl. illustr. h: l: p: 453. Eiusdem farinæ est etiam commentum de Hure interfecto, cuius cæde, minisque populi, perterritus Aaron μοσχοκόπους hanc obtrudi sibi passus sit. Res ita narratur in Semoth Rabba: עמר עליהך הוּא ואמֶר קצְיוּי Latine: Obstipit ipfis Hur & dixit; Duri certi, nonne signorum meministis, quæ in vestri gratians fetit

fecit Deus Sanctus Benedictus? Hi vero in Hurem insurgentes, eum statim interemerant: Et in Aaronem congregati, prout dicitur Et populus adversus Aaronem congregatus est, minitati se cum illo acturos, quomodo cum Hure egerant. Quid cum vidisset Aaron teritus est. Quod pertinet, quod legitur versu 5. וְוַיָּרֶא

§. VIII.

His praemissis ad ipsum βδέλυγμα aeccliam facimus, quod nunc Vitulus, nunc Taurus vocatur. Quorum atrumque Ἑγγραφος est. Et quidem Vituli nomine insignitur Exod:32. ubi historia μοσχοποιήσας hujus recensetur. verba sacri textus haec sunt: יְקַח מִזְרָם וַיַּצֵּר אֹתוֹ בְּחָרוֹת וַיַּעֲשֶׂה לְעֵדָל מִסְבָּה Et accepit (inaures) a manibus eorum (Israëlitarum) & formavit style & fecit inde vitulum conflatilem &c Bos a. sive Taurus Ps. 106.20. mutaverunt gloriam suam in figuram שׂור אלל עשב Bovis comedensis herbam. Nos loca haec ita conciliamus, dicendo: utrumque certo respectu, rite dici; scilicet עֵדָל ob minorem molis quantitatem, וְעֵדָל autem a formâ quam referebat. Conf. Dub. Vex: Aug. Pfeiff: h: l: aph: 1. p. m. 247. Nugae 2. sunt quas notat Elias Levita in Thisbi ex targum Hierysolmitano: Ponderis fuisse hunc vitulum CXXV. talentorum, conf. Seld. de diis Syr. Synt. 1. Cap. 4. p. m. 155. Ad quæ dum justè attendimus, sua sponte corruit sententia Lactantii lib. 4. de vera Sap. cap. 10. μοσχολοτρεῖαν hanc in solo capitil Bovini cultu stuentis, verba ejus haec sunt: Cum enim Moses duxo

porum ascendisset in montem atque ibi 40. diebus moraretur; aureum caput bovis quem vocant Apis, quod eos signo præcederet, figurarunt Conf. Corn. a Lap. h.l. p. m. 577. Et quamvis non abnuimus inveniri hoc Idolum haud semel apud auctores epithetis Apis, ab ΗΝ facies & serapis quasi scher Apis, caput Bovis, sic enim & patres Idololatriam hanc expresserunt, utpote: Cyprianus, Augustinus, Tertullianus &c. conf. Goodow. Moses & Aaron seu Civil. & Eccles. ritus Antiquor. Hebræor. lib: 4: c. 5. p. m. 352. per Synechdocen tamen partis proto, hoc factum nulli dubitamus adstruere, adeoque nullam vim veritati inferunt hæ denominationes; Sic etiam caput pro ipso Bove ponit Virg. Ænid. Libr. 5: v. 61.

Bina Boum vobis Troia generatus Acestes
Dat numero capita in novem adhibere penates.

I X.

Alioris a. Indaginis negotium ac difficultatis est quæstio quæ iam discutiendam se nobis offert, scilicet: ex quanam materia sit extructa idololatrica illa statua? Communis fere omnium est sententia: illam totam auream fuisse, de quo dubitandi omnem sibi adimere caussam putant illi qui sacrum contextum, ex aureis inauribus constatam, satis perspicue adstruere ajunt. Quicquid tamen sit, ad ipsam rem, si paulo accuratius attendamus, deprehendemus illam potius deauratam quam auream esse dicendam, pro qua sententia militant hæ rationes: Primo ipsius Archetypi structura. Netum enim est, occasionem bovinæ formæ, sive quod Israelite

raelitæ potius jam Bovem; quam aliud Idolum
probarint, dedisse non Taurum cœlestem, nec Iosephum, qui ἔγειρις Gen. 49. 6. dicitur, neque Cherubinos, quibus vitulinam formam adscribit dictus
Moncaeus, sed κακοῦ γηλία Apidis, sive Bovis Ægyptiæ in ἀΦανισμῷ τῇ οὐγέσει ab Hierophantibus
ostendi soliti. conf. Lactant: de falsa relig: c. 21. p.
m. 68. Schæv. mytholog. p. m. 528. item Georgi Mæ-
bii de sacrificiis p. m. 152. Qui autem Chronologi-
cam in mythologia desiderat narrationem Apidis,
adeat Encyclopædiam Alstedii lib. 32. p. 1034. (quam-
vis hunc ipsum Taurum colere non intenderent)
ut infra plenius dicetur, qui taurus non erat totus
aureus, sed ex ligno aureis bracteis obducto, con-
fектus, vid. Beyer: in Seld: de Diis, Syr. c 4 p. m. 28.
unde haud obscure colligitur, cum alias tam accu-
rati fuerunt in servandis huic Idolo iisdem ritibus
ac ceremoniis: utpote Solemne festum cum multo
jubilo ac latitia vid. v. 5. 6. notas sculptorio stilo
expressas v. 4. quoruma ὑπερύπωση vid. Joh. Cuera-
di Dieteric. Antiqv. Bibl. h. L. p. m. 199. igitur etiam
probabile maxime est eos eandem materiam, even-
temque modum in ejusdem præparatione non omi-
nisse. quam rem acu tetigisse videtur. Seld. De D. S.
c. 4. p. m. 140. dum scribit: Non satis congrua sunt
argumenta Deus Apis, Bos Ægyptiæ ergo Bos ex auro
confectus ab iis qui mores imbiberant Ægyptios, Api-
dis vicem obtinuisse. Nec bac re deliberauerunt
diu Israelitæ. Nec novus, procul dubio, cultus ille con-
flatilis idoli, solitos enim ritus, solita numina usque
ad insaniam retinent plerumque superstitiosi. Haud est

igitur ereditabile, quin & in Ægypto, Bovem aureum
qui Deus aut Dei Symbolum erat, aureus hic Aaronis
imitetur. Aureum heic dico quod vel ex auro consta-
ret, vel deauratus esset. Magnus autem ille quem
nos hic cogitamus Ægyptiorum Deus, auratus erat
Bos διάχευτος &c.

§. X.

Secundò materiei defectus, certè non sufficien-
tent collatae istæ inaures, cum citra dubium tam ex-
igua staturæ non extiterit vitulus hic sive Bos. In cuius
illustrationem jam modo adducam testimonium
Reitij in Goodow. &c. Tertio combustionis impossi-
bilitas, de hoc enim legimus quod combusserit illum
Moses inque pulvrey comminuendo contriverit. conf:
Deut. 9. 21. certe aurum comburi posse omnes rei me-
tallicæ periti negant. Ex sacris etiam Pandectis
habemus fidem veram ac salvificam auro assimilari,
metallo utpote maxime durabili ac decrementum ex
igne omnino respuenti; ut vulgares versus sordant;

*Silice ut fulvum spectatur in ignibus aurum;
Tempore sic duro est inspicienda fides.*

Alia igitur via premenda, & quamvis plerique
volunt hoc loco comburere idem esse ac lique face-
re quibus etiam Bochartus in Hieroz: c. 34. fol. 350.
suum calculum addit: dum sententiam Aben Ezrae,
quam fere jam nostram facimus, evertere conatur
dicendo: *Quod Aben Ezra rejicit, verissimum est,*
bunc vitulum à Mose non aliter combustum dici, quam
aurei illius fusione ex quo conflatus fuerat. *Quamvis e-*
nimis vituli materia { id est aurum } in igne non perie-
rit, tamen forma, & species externa sic abolita est, ut
hoc

Boc haberi potuerit pro vera combustionē. Nos tamen sententiæ huic subscribere non possumus, sed textus evidentiam urgemus, à qua temere recedendum non est, Auctoritatē itaque auctoritati opponimus, arbitrantes tamen melius sibi constare ratiocinis prælaudati Joh. Rectii in Not: ad G; M: & A: lib: 4. c. 5. p: m. 354. Plurimi, inqviens, interpretum dicunt comburere esse pro liquefacere, velut Romani Ustrinam vocant locum in quo metalla conflantur. Sed vereor ut satius commode: Nam si Moses deinde, commoluit aurum, in quem usum liquefecit cum vitulus aureus liquefactus aque durus & difficilis contritus sit, quam si in primo statu commoleretur? Puto ergo hic intelligi combustionem propriam, scilicet aue instrumentorum, cultus vitulini, aut vituli lignei, qui undique obductus fuit auro, velut arca & mensa panum. tantum ille.

§. XI.

Diximus supra in transcursu, prognatum esse hoc ἐσδωλεῖν ex μανοληίᾳ Apidis seu Bovis Egyptiaci, quod ut paulo dilucidius in apricum producatur, de eo hic utpote in sede sua propria; habitâ propositâ ratione, agemus. Sunt de hoc tot tantorumque virorum inter se pugnantes sententiæ, ut indignabundus ab iis discedas, imo ut quid tuto adstruendum, vix yides. Supra haud immerito, explosimus sententiam Moncæi statuentis Aaronem formam hanc ad exemplar Cherubi, quo Deus in apparitione illa facta Aaroni, Mosi, item senioribus Exod 24 10, vectus sit. Alii ut Vossius Theol. Gent: lib. 1. cap 39. p: m; 217: &c, in honorem & memoriam Jose-

phi primā hanc institutionē factam esse contendunt.
Ille autem scrupulosè pro hac adsertione se torquet.
Rationes quibus militant, hæc fere sunt: *Primo* quod anni afflentia & anni famæ, insignes denotati sunt per Boum appatitiones. *Secundò* quod memoria Josephi, dexteritate ac prudentia, cœlitus concessa, frumentum Ægypto aliisque regionibus in fame illa septennali, propscientis, vix alio commodiori emblemate extare potuit quam Bovis, qui in agricultura ac rusticis operibus, tanquam laboris socius ac Cereris minister (ut Varon dicitur) homini concessus, conspicitur. *Tertiò* quod Deut. 33, 17. videtur Jesepho aut Bovis nomen adsignari, aut ad minimum, cum Bove conferri. *Quartò*, quod ipsa nomina idem etiam innuere non incommodè dici possunt, *¶* *Nenim* Patrem, בָּבֶן Bovem & Sar X Principem denotat. Conf: Goodow. M: & A: lib: 4: c: 5. p: m: 352, Nos tamen nullam harum, salva veritate, confistere posse au-tumamus; Boum enim cultum multo recentiorem esse multis probat Bochartus Hieroz: lib. 2. c. 34. fol: 38. Et exoleta omnino legitur memoria Josephi Exod: 2. somm. 8. Existebat novus super Ægyptum Rex qui non agnoscet Josephum.

§. XII.

Nos à plurium Sententiarum recensione abstinentes, confirmamus quod supra monuimus, sci-licet æmulatum fuisse populum hunc, hac μοχοπό-ιησει, Ægyptiorum Apin, quod ulterius ita probatum imus: *Primo* Erat hæc μοσχυλαζεῖα admodum fa-sciolaris in Ægypto, adeò ut non eolerent modò duos vivos boves, Apin & Maevin vid. Beyer, in Seld.

de D; S:c. 4. Synt. I p: m: 222. aliasque bestias quae
divino honore affecerunt, verum etiam statuas; his
ipsis etiam simulacra erexerunt veneratique sunt
conf. Vossii Theol. Gent lib, I. c. 29. p: m: 219. Hist.
Ecclesiast; Goth. lib. 2. §. 29. p: m: 30. Secundò Eras
hoc Idololatriæ genus in usu antequam ex Ægy-
pto egressi sunt Israélitæ, id quod patet Exod. 8.
26. ubi per abominationes Ægyptiorum, intelligun-
tur Bestiae ac præcipue Boves, quos cum pro Diis
habuerunt, nefas eisdem immolare dacebant, quin
& Judæorum, quos boves macellare & bovinâ carne
veloci sciebant, perpetuo odio flagravunt, vid. Cu-
næus de republ. Ebræor. I. I. c. 5. I. 2. cap. ult. Et
Tertiò etiam satis constat ex Jos: 24. 14. Ezech. 20.
7. 8. c. 23. 3. 8. Actoř. 7. 39. Judæos his Bobus in Æ-
gypto serviisse. Quibus collatis, haud difficulter
obtinebimus quod volumus, præsertim dum Quarto
animum advertimus ad materiæ & formæ, ceremo-
niarum ac cultus, convenientiam; Nam quemad-
modum in Apide deprehendimus sculptas peculiari-
res notas de quo Herodotus in Thalia p. 195. Εχει
δὲ ὁ μόχος ὅτος ἡ πίσ καλόμενος σημεῖα τοῖσι τε,
έων μέλος, ἐπὶ μὲν τῷ μετώπῳ λευκὸν τετράγωνον
Φορίει, ἐπὶ δὲ τῷ γάτῳ, εἰετὸν ἐικασμένον ἐν δὲ τῇ ςεῃ,
τὰς τρίκας διπλᾶς ἐπὶ δὲ τῷ γλώσσῃ κάνθαρον.
Conf. Phil: Cluverius Geogr. lib. 6. c. 3. item
Goodow. M & A. p. 351. sic etiam de Aarone legi-
tur v. וַיְצַר אֶת־בָּהֲרֵת וְquod vitulum hunc sculp-
torio stilo formaverit. Cumulum his addit Quinto
patrum aliorumque consensus. Sic Athanasius, Hie-
ronymus, Cyrillus, item Philo Judæus Alexandrinus.

vid. Conrad: Antiqu. Bil. h. l. p. 200. item Megalader
moster Beatus Luth: Colloq. mensal. s. de idol f. 68.
der Gottes dienst mit dem Judischen Kalbe ist von
den Egypfern genommen und herkommen/ die chre-
ten einen Ochsen und Gozen Apis/ &c.

§. XIII.

Nostram autem non facimus litem quod monent
Bochartus fol. 334. l. 33. Polus fol. 48. l. 21. scilicet
ambigua esse verba supra allata **וַיֵּצֶר אֱחָד כְּחֹרֶב**
& etiam sic exponi posse: **E**t formavit illud stilo:
vel recondit illud marsupio; quam posteriorem expo-
sitionem multis argumentis probat prælaud. Boc-
hartus Conf. 2. Reg. 5: 23.

§. XIV.

Hæc itaque satis clarent, quæ propter nemo fa-
cile negabit vesanam illam gentem, Ægyptiaca cali-
gine involutam, voluisse religionem suam in splen-
dore auri exercere. interim tamen iis non assurgi-
tus qui volunt, taurum hunc sive vitulum, sub no-
mine ipsius Apidis cultum fuisse à populo, nam si
ipsam rem accuratori Judicij lance ponderamu-
 dici potest in ipsis Leviticis sacrificiis, à Deo ipso
præceptis μοσχολατρεῖας hujus rationem quæsitam
esse, nam sicut Diabolus est spiritus superbiæ, sic
etiam semper fuit divini cultus avidissimus, & omni-
bus modis se summo Deo in cultu equari voluisse; ut
rectè ait Hugo Grotius l. 4. de Verit Relig. Christi
membr. 3. p. 80. quod etiam rite attendit Mœbius de
oraculor. Ethnicor. orig. cap. I. p. m. 30. ubi dicit. Ac-
tenti Sacra & profana literaturæ scrutatores satis
observant, Diabolum pleraque opera divina, quibus

ligionem suam Iebouah instituerat, & stabiliverae
naufragia quadam singulari emulatum fuisse,
demque fere mediis, quibus olim Deus usus erat,
oritatem quoque, & Iacobimoniā cultui suo con-
are studuisse. Sic igitur cum viderent Deum tot
uorum boumque sanguine indies se coli velle,
d mirum si putarint Ipsum (quem praeципue ipsius
malis amore capi crederent, mortuo Mose, cum
sacrificia definire, forte arbitrabantur) sub
eum forma cultum sibi deferri voluisse,

S. XV.

Sed objicias cum Bocharto fol: 336. Quid
iridius quam ut idem animal & victima sit &
is cui offeratur victima? Nos respondemus ne-
do Israelitas tam crassos fuisse ut simulacrum
Θεὸν παλέρα παντοκράτορα, ποιητὴν ὑγείας καὶ
Φῶς οἰκεύτα απρόσιτον qui eos ex Aegypto e-
flet, putarent. Sed ut Loquitur Pfeiferus h:
h: 2. p: m: 147 Verum Deum representative &
holice colere solebant in illo. Digna itaque sunt
ut jam saepius laudati Goody: p. m. 350. que hic
tentur: Illi. inquit (Israelitz) abducti Φρονῆμα-
αρχὸς carnali prudentia, aspectabili Dei emble-
& signum voluerunt (nam impossibile est Iuda-
existimasse, quod Aaron posset creare creatorem)
haberent sub cuius nomine Deum colerent. Ejus-
di autem Symbolum non invenerunt aptius quam
iens, dum concluderet, Deum quum vellet eoz
uorum boumque sanguine colē, capi istius animalis
ore, propterea que gloriam Dei in formam bovis quem
modum Bulla gentilitas, sūm̄ Jovem in bovem, olim con-

verit. Erat a. hoc Idololatriæ getius tam fœdum ac
spurcum, ut etiam ipsi gentiles illud detestati sint.
vide quæ de Ocho narrat Laurenbergius Chron: p.
53. item de Cambyses, Christ. Matthiae Theatr. hist:
Theoretico Pract: Monarch 2.p.m. 209. Ridiculum
est quod perhibent quidam Scholastici, rutilasse barba
Iudaicarum ex pulvere illo aureo quem ipsis Mose
hauriendum propinavit, consperso in torrentem eis
monte Horeb, de quo negotio hi versus Petri Reue-
sis de Riga, extant: citante Seldeno de D. Syr: p. 15.

Hebrei tradunt Mosen fecisse quod audis,

Ut scirent solos hac ratione reos.

Nam rutilans auro monstrabat barba nocentes.

Dum patulo latices fluminis ore bibunt.

Sed nec Rabbinorum commentum placet, quod
factam aspersionem in eum finem contendunt, quo
frons eorum, qui se idololatria huc spurca conta-
minassent, notarentur, verum enim est, Mosen aqua
scobie illa aurea consevisse, quo Israelitæ transgres-
sores biberent iniquitates manuum suarum. Vid.
D. D. Calov. h. I. Bibl. Illustr: p. m. 455. Hic so-
lent etiam Theologi agere de vitulis quos pro dupli-
cato crimen conflavit Jeroboam 1. Reg. 12. & ut singulare
exemplum, pro more, inter regnandi artes (dominatio-
nis flagitia dicere debuisset) exponit Machiavellus di-
cens: *Religio rationi status famuletur.* Essent etiam hic
multa dicenda de foedissimæ superstitionis hujus reli-
quiis quæ adhuc hodie apud Indos, Japonenses &c.
invaluerunt; sed singula fuse persequi nec tempus, nec
sumptus admittunt, quamobrem filium dissertationis
hic rumpere cogor. Tantum!

בְּלֹא חִנְשָׁמָה תַּחֲלֵל וְהַלְּיָדָה